

ний інформ. бюл. про приватизацію. – 1998. – № 7. – С. 18–28.

9. Овдій Л.І., Некрасова Я.А. Оцінка інвестиційної привабливості підприємства за допомогою статистичних моделей / Л.І. Овдій, Я.А. Некрасова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 4. – Т. 2. – С. 184–188.

10. Овчаренко Т.С. Проблеми інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств / Т.С. Овчаренко // Вісник Київського національного університету. Серія «Економіка». – 2002. – Вип. 58. – С. 63–69.

11. Охлопка Т.Л. Фінансовий стан як ключова складова інвестиційної привабливості підприємства // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка» Серія «Проблеми економіки та управління: етапи становлення і проблеми розвитку». – 2008. – № 628. – С. 253–258.

12. Паршин Ю.І., Романішен В.А. Комплексний підхід до аналізу й кількісної оцінки інноваційного

розвитку / Ю.І. Паршин, В.А. Романішен // Держава та регіони. Економіка та підприємництво. – 2009. – №1. – С. 148–151.

13. Скриньковський Р.М. Методичний підхід до економічного оцінювання інвестиційної привабливості підприємств машинобудування / Р.М. Скриньковський // Регіональна економіка. – 2008. – № 4. – С. 185–192.

14. Тридід О.М., Орехова К.В. Методичний підхід до оцінювання інвестиційної привабливості підприємства / О.М. Тридід, К.В. Орехова // Наука й економіка. – 2009. – № 3(15). – Т. 2. – С. 79–87.

15. Хобта В.М., Мешков А.В. Формування та підвищення інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання / В.М. Хобта, А.В. Мешков // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. – 2009. – Вип. 36-1. – С. 118–125.

16. Edwards R.D. Technical Analysis Of Stock Trends / Robert D. Edwards, John Magee, W.H.C. Bassetti. – 8th ed. – Boca Raton : CRC Press LLC, 2001. – 752 p.

ОЦІНКА СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

ASSESSMENT OF ECONOMIC SECURITY ENTERPRISES RESTAURANT BUSINESS

У статті розглянуто проблему оцінки стану економічної безпеки суб'єктів господарювання на прикладі підприємств сфери ресторанного бізнесу. Запропоновано методику оцінки стану економічної безпеки та перелік індикаторів, за якими здійснено усереднену оцінку стану економічної безпеки по групі підприємств.

Ключові слова: оцінка, економічна безпека суб'єктів господарювання, ресторанний бізнес.

В статье рассмотрена проблема оценки состояния экономической безопасности субъектов хозяйствования на примере предприятий сферы ресторанного бизнеса. Предложена методика оценки состояния

экономической безопасности и перечень индикаторов, по которым осуществлена усредненная оценка состояния экономической безопасности по группе предприятий.

Ключевые слова: оценка, экономическая безопасность субъектов хозяйствования, ресторанный бизнес.

In the article the problem of assessing the state of the economic security of business entities on the example of the restaurant business. The method of evaluating the economic security of the state and a list of indicators, which carried out the average estimate of the economic security of the state of the group companies.

Key words: evaluation, economic security of business entities, the restaurant business.

УДК 65.012.8:334.752

Борисова О.О.

здобувач

Університет економіки та права «КРОК»

Постановка проблеми. Діяльність підприємств сфери ресторанного бізнесу має складну багаторівневу систему. Як відносно самостійні функціональні підсистеми традиційно виділяють: техніко-технологічну, виробничу, матеріально-технічну, кадрову, управлінську, інформаційну, інвестиційно-фінансову, збуту та реалізації продукції тощо. На результатах діяльності підприємства та, відповідно, на його економічній безпеці відображається узгодженість роботи всіх цих підсистем. Загрози економічній безпеці можуть знаходитися як у функціонуванні будь-якої з підсистем, а також у зв'язках між цими підсистемами. Крім того, необхідно враховувати загрози, що виходять із

зовнішнього для суб'єкта господарювання середовища, тому що його фінансово-господарська діяльність супроводжується вхідними і вихідними потоками ресурсів, що залежать від зовнішнього впливу. З огляду на зазначене, актуальним питанням є оцінка сучасного стану економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемним питанням формування та оцінки стану економічної безпеки на різних рівнях економіки присвячені дослідження В. Алькеми, О. Ареф'євої, О. Барановського, З. Борисенко, О. Власюка, В. Сідака, А. Козаченко, В. Крутова, О. Ляшенко, І. Мігус, Л. Шемаєвої та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є виклад основних положень запропонованої методики оцінки стану економічної безпеки підприємства сфери ресторанного бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Галузь ресторанного господарства кожної країни, як і туристичний та готельний бізнес, формує соціально-економічний розвиток країни. Водночас трансформаційні процеси в економіці України та глибока економічна криза останніх років негативно вплинули майже на всі показники діяльності суб'єктів господарювання сфери тимчасового розміщування та організація харчування. Незважаючи на переорієнтацію форми

діяльності деяких із них (із підприємств до фізичних осіб – підприємців), це не вплинуло позитивно на рентабельність суб'єктів господарювання (табл. 1).

Статистичні дані розвитку ресторанного господарства в Україні свідчать про наявність загроз їх економічній безпеці, джерела яких знаходяться як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі цієї галузі. З огляду на зазначене, до оцінки економічної безпеки суб'єктів господарювання слід підходити комплексно.

Оцінку існуючого стану економічної безпеки підприємства пропонується проводити за такою методикою (табл. 2).

Таблиця 1

Основні показники діяльності суб'єктів господарювання сфери тимчасового розміщування та організація харчування

Показники діяльності суб'єктів господарювання	2010	2011	2012	2013	2014
1. Кількість суб'єктів господарювання, тис., у тому числі: підприємства, %; фізичні особи – підприємці, %	50,0 19,5 80,5	42,8 23,1 76,9	44,1 21,5 78,5	52,1 19,4 80,6	57,6 13,7 86,3
2. Кількість найнятих працівників, тис., у тому числі: на підприємствах, %; у фізичних осіб – підприємців, %	249,3 54,0 46,0	242,2 53,1 46,9	264,3 51,8 48,2	267,5 49,6 50,4	210,5 46,9 53,1
3. Середньооблікова кількість штатних працівників, тис.	109	105	109	108	85
4. Рентабельність операційної діяльності, %	-1,8	-0,1	-1,1	-2,8	-26,6

Джерело: Статистичний щорічник України за 2014 рік. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – С. 273–355

Рис. 1. Класифікація показників, що характеризують стан економічної безпеки підприємства сфери ресторанного бізнесу

Джерело: узагальнено автором

Таблиця 2

Основні етапи методики оцінки стану економічної безпеки підприємства сфери ресторанного бізнесу

№ етапу	Зміст етапу
I	Класифікація та визначення показників за напрямками
II	Визначення еталонних (порогових) значень (середньогалузевих) та збір інформації по галузі
III	Співставлення та визначення середніх та оптимальних значень
IV	Нормалізація показників
V	Визначення вагових коефіцієнтів
VI	Розрахунок інтегральних показників економічної безпеки підприємства

Джерело: складено автором на основі [1]

На першому етапі здійснюються класифікація та визначення показників за напрямками. Пропонується групувати всі відібрані показники з використанням підходу до визначення складників економічної безпеки держави О.Є. Баженової [2] за напрямками: забезпечення економічної незалежності підприємства, ефективність функціонування підприємства, здатність підприємства до інноваційного розвитку, стан взаємовідносин підприємства із клієнтами (рис. 1).

Важливим питанням є встановлення критеріїв та порогових значень цих показників, досягнення яких вимагатиме відповідних управлінських дій із боку керівництва підприємства. Під час їх встановлення можна використати підходи, що відображено в Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, що застосовується Міністерством економічного розвитку і торгівлі України [1]. Отже, за еталонне значення показників слід прийняти середньогалузеве значення відповідного показника, коли галузь працює на стабільному або зростаючому ринку, та збільшення цього показника в галузях, які працюють на старих, занепадаючих ринках.

Відбір конкретних показників як індикаторів відповідної сфери діяльності можливий на базі двох підходів: на основі експертних методів, зокрема методу Делфі; на основі методу кореляційного аналізу, який дає змогу автоматизувати процес їх відбору залежно від зовнішнього і внутрішнього оточення підприємства. У цьому разі варто оцінити вплив усього існуючого масиву показників, що характеризують відповідну сферу діяльності підприємства, на обсяги реалізації його продукції та послуг або масштаби одержаного прибутку. Відбір показників проводять по максимізації значення коефіцієнта кореляції з урахуванням фактору мультиколінеарності.

З метою спрощення процедури визначення, на якому рівні економічної безпеки знаходиться

підприємство в кожен конкретний момент, можна побудувати одиничну шкалу відліку, згідно з якою підприємства умовно відносять до однієї з чотирьох зон у забезпеченні певного рівня економічної безпеки (1,0–0,75; 0,74–0,5; 0,49–0,25; 0,24–0). Якщо за результатами оцінки підприємство потрапляє до перших двох зон за шкалою, це відповідає нормальному стану економічної безпеки підприємства; якщо результати оцінки перебувають у межах третьої зони за шкалою – це потенційна загроза для підприємства, яка відображає передкризовий стан його економічної безпеки; якщо ж результати оцінки належать лише до четвертої зони за шкалою – це критичний стан підприємства, що відображає кризовий стан його економічної безпеки.

Другий етап полягає в оцінці показників на основі галузевої інформації.

Третій етап вирішується таким чином. Діапазон можливих значень кожного отриманого значення показників розбивається на п'ять інтервалів: $[X_{гр}^H, X_{пор}^H)$, $[X_{пор}^H, X_{опт}^H)$, $[X_{опт}^H, X_{опт}^B]$, $(X_{опт}^B, X_{пор}^B]$, $(X_{пор}^B, X_{гр}^B]$,

де $X_{гр}^H, X_{гр}^B$ – економічно досяжні мінімальне та максимальне значення показника, або нижня та верхня границі;

$X_{пор}^H, X_{пор}^B$ – порогові нижнє та верхнє значення показника, тобто значення, які бажано не перетинати;

$X_{опт}^H, X_{опт}^B$ – мінімальне та максимальне оптимальні значення показника, тобто інтервал оптимальних значень.

Значення $X_{опт}^H$ може дорівнювати $X_{опт}^B$, тоді інтервал $[X_{опт}^H, X_{опт}^B]$ перетворюється в точку $X_{опт}^H$.

Значення $X_{гр}^H, X_{пор}^H, X_{опт}^H, X_{опт}^B, X_{пор}^B, X_{гр}^B$ визначаються експертним методом. Значення нормалізованого показника в точках $X_{гр}^H, X_{гр}^B$ визначається експертним методом або становить 0,5.

На четвертому етапі вирішується завдання нормалізації показників, тобто здійснюється перехід до такого масштабу вимірювань, коли «найкращому» значенню показника відповідає значення 1, а «найгіршому» – значення 0. Із точки зору математики це є задача нормування змінних, а з точки зору статистики – перехід від абсолютних до нормалізованих значень індикаторів, що змінюється від 0 до 1 і вже своєю величиною характеризують ступінь наближення до оптимального значення, що можна також інтерпретувати у процентах: 0 відповідає 0%, 1 – 100%.

Під час формування ознакового простору (множини показників) важливо забезпечити інформаційну односпрямованість показників x_i . Із цією метою показники поділяють на стимулятори та дестимулятори. Зв'язок між інтегральною оцінкою I та показником-стимулятором прямий, між I й показником-дестимулятором – зворотній. Дестимулятори перетворюють на стимулятори за

допомогою нормування. Метод нормування розраховується за формулою:

$$z_{ij} = \begin{cases} x_{ij} / x_{opt}, & \text{якщо показник є стимулятором, при цьому } z_{ij}=1 \text{ при } x_{ij}=x_{opt} \\ x_{opt} / x_{ij}, & \text{якщо показник є дестимулятором, при цьому } z_{ij}=1 \text{ при } x_{ij}=x_{opt} \end{cases}, \quad (1)$$

де x_{ij} – значення показника; z_{ij} – нормоване значення показника x_{ij} .

За межами інтервалу $[X_{гр}^н, X_{гр}^в]$ нормалізовані величини дорівнюють 0.

П'ятий етап передбачає визначення вагових коефіцієнтів, для чого використовується модель головних компонент. Модель головних компонент трансформує m – вимірний ознаковий простір у p – вимірний простір компонент ($p < m$). У моделі головних компонент зв'язок між ознаками і компонентами описується як лінійна комбінація:

$$y_i = \sum_{j=1}^m c_{ij} G_j, \quad (2)$$

де y_i – стандартизовані значення i -ої ознаки з одиничними дисперсіями (сумарна дисперсія дорівнює кількості ознак m); c_{ij} – внесок j -компоненти в сумарну дисперсію множини показників i -ої сфери.

Компоненти G_j також представляють собою лінійну комбінацію:

$$G_j = \sum_{i=1}^m d_{ij} x_{ij}, \quad (3)$$

де d_{ij} – факторні навантаження; x_{ij} – вхідні дані.

Вагові коефіцієнти a_{ij} – розраховуються за формулою:

$$a_{ij} = \frac{c_{ij} |d_{ij}|}{\sum c_{ij} |d_{ij}|}. \quad (4)$$

Ваговий коефіцієнт j -ї сфери може бути визначений експертним шляхом серед N -го числа експертів як відношення суми балів, що дали всі експерти даній сфери, до загальної суми балів.

На шостому етапі значення інтегрального показника стану економічної безпеки підприємства визначається ієрархічно: на нижньому рівні – показники відповідних сфер, які включають структурні показники; на середньому рівні – групові поєднують структурні; на верхньому рівні – інтегральний показник поєднує всі групові показники.

Розрахунок інтегрального індикатора за кожною сферою для нормалізованих значень індикаторів здійснюється за формулою:

$$I_s = \sum_{j=1}^m a_{ij} z_{ij}, \quad (5)$$

де a_{ij} – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску i -го показника в структурний індекс; z_{ij} – нормалізовані значення часткових показників x_{ij} .

Розрахунок групового індикатора для нормалізованих значень індикаторів здійснюється за формулою:

$$I_g = \sum_{j=1}^m b_{ij} I_{s_{ij}}, \quad (6)$$

де b_{ij} – вагові коефіцієнти, що визначають ступінь внеску i -го структурного показника в груповий індекс; $I_{s_{ij}}$ – нормалізовані значення структурних показників.

Інтегральний показник стану економічної безпеки підприємства розраховується за формулою:

$$I = \sum_{j=1}^m c_j I_{g_j}, \quad (7)$$

де c_j – вагові коефіцієнти групових показників; I_{g_j} – нормалізовані значення групових показників. Чим ближче значення інтегрального показника до 1, тим вищий рівень економічної безпеки підприємства в цілому.

Результати проведеного автором дослідження 20 вітчизняних компаній, переважно підприємств із недержавною формою власності, що здійснювалось на основі їх статистичних даних та з урахуванням аналізу [3; 4] з метою виявлення сучасного стану економічної безпеки (у середньому по групі станом на 01.01.2016), наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Результати оцінки стану економічної безпеки підприємств ресторанного бізнесу в Україні

Підприємства ресторанного бізнесу	Значення інтегрального показника економічної безпеки, [0; 1]	Зона економічної безпеки підприємств
Ресторани	0,46	Передкризовий
Кафе	0,51	Нормальний
Бари	0,59	Нормальний
Їдальні	0,37	Передкризовий
Послуги з постачання готової їжі	0,42	Передкризовий
Ресторанне господарство всього	0,47	Передкризовий

Джерело: складено автором

Висновки з проведеного дослідження.

Результати оцінок свідчать, що в період нестабільності, що простежується в Україні в останні роки, ситуація в ресторанному бізнесі не є задовільною: стан економічної безпеки підприємств сфери ресторанного господарства є передкризовим, зокрема по таких групах суб'єктів господарювання, як ресторани, їдальні та послуги готової їжі. У відносно кращій ситуації знаходяться бари та кафе, що обумовлено їх галузевою специфікою, яка має відмінності у правовому регулюванні галузі, існуючою практикою господарської діяльності, організаційними особливостями підприємств, технологічними особливостями виробництва (зокрема, наявністю та складністю коопераційних зв'язків), ринковим попитом, ступенем державної регламентації діяльності тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii>.

2. Баженова О. Економічна безпека України: сучасний стан / О. Баженова // Банківська справа. – 2008. – № 1. – С. 52–61.

3. П'ятницька Г. Сучасні проблеми інноваційного розвитку ресторанного господарства України / Г. П'ятницька, О. Григоренко // Вісник КНТЕУ. – 2005. – № 1. – С. 5–11.

4. Борисова О.В. Тенденції розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні / О.В. Борисова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2012. – Вип. 1(2). – С. 331–338 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2012_1\(2\)_49](http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2012_1(2)_49).

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СУТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES THE ESSENCE OF ECONOMIC POTENTIAL ENTERPRISE

У статті відображено сутність економічного потенціалу підприємств. Визначено місце потенціалу підприємства в теоретичному полі економічної науки. Розглянуто різні підходи до визначення потенціалу підприємства: ресурсний, функціональний, ринковий.

Ключові слова: потенціал підприємства, ресурси, структурний підхід, можливості системи.

В статье отражена сущность экономического потенциала предприятий. Определено место потенциала предприятия в теоретическом поле экономической науки.

Рассмотрены различные подходы к определению потенциала предприятия: рыночный, ресурсный, функциональный.

Ключевые слова: потенциал предприятия, ресурсы, структурный подход, возможности системы.

The article reflects the essence of the economic potential of enterprises. The article identifies the place of the potential of the enterprise in the theoretical field of economics. We view the different approaches to determining the potential of the company: market, resource, functional.

Key words: potential enterprise, resources, structural approach, system capabilities.

УДК 338

Гудзь Ю.Ф.

к.е.н., докторант
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

Постановка проблеми. У постіндустріальній парадигмі потенціал держави, регіонів та підприємств є головним джерелом соціально-економічного прогресу, а його розвиток – пріоритетом національних і міжнародних політик. Формування національної моделі господарювання, яка б забезпечувала стійке розширене відтворення на інноваційних засадах, не може відбуватися без нарощування економічного потенціалу кожного підприємства. Маючи унікальну комбінацію природних умов, науково-технологічного й економічного потенціалів, законодавчих і соціальних стандартів, національних і корпоративних культурно-ціннісних традицій та орієнтирів, реалізують різні моделі управління економічним потенціалом.

Складна ситуація на вітчизняних підприємствах у період постійних гібридних війн із Російською Федерацією в ХХІ ст., відсутність необхідного розвитку і навіть стабільності відображає недостатньо враховані можливості чи нераціонально використані ресурси, а в підсумку – невикористаний потенціал. Це зумовлює необхідність дослідження потенціалу підприємств, його сутності та структури для забезпечення стійких позицій підприєм-

ства на ринку, завоювання конкурентних переваг, виявлення можливостей підвищення конкурентоспроможності з урахуванням перспектив прибутковості та зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання дослідження сутності категорії «потенціал підприємства», проблеми його формування, оцінки та управління розглядаються у працях вітчизняних учених, таких як: Б.Є. Бачевський, Л.С. Головкова, О.І. Гончар, Н.С. Краснокутська, І.В. Заблудська, Є.В. Лапін, Б.М. Мізюк, О.І. Олексюк, І.П. Отенко, О.О. Решетняк, І.М. Рєпіна, В.В. Россоха, В.Ф. Савченко, М.В. Савченко, Л.В. Скоробогата, О.С. Федонін та ін. Проте, незважаючи на значне коло практичних, методичних, теоретичних досліджень із цієї проблематики, аналіз літератури з даної теми виявив відсутність єдиного трактування сутності потенціалу підприємства та єдиного підходу до проведення його оцінки, залишаючи дискусійні моменти для подальшого дослідження. Отже, існує необхідність глибоких наукових досліджень із приводу уточнення сутності потенціалу підприємства як економічної категорії, пошуку нових методів його оцінки, що зумовлює актуальність обраної теми.